

A black and white portrait of a middle-aged man with dark hair, wearing a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a patterned tie. He is looking slightly to the right of the camera with a neutral expression. The background is out of focus, showing some vertical lines and a flag.

– Үлхлэх тэрлэлтннгэр куурттан 20 килитэк режиссерский бөлөх кэпэн бэрт улуулук үлэлтэгэ. Сүүрү режиссеруун, биир дойдулаахыт А.Н. Барашкованы ашлалыт бэйлэн ие кышын ессо төгүл арыш, эрэлбитин олгохо киллэртит олус үөрүлгөх.

Бу удаан түлүлэбингөр 3000 кэринэ
 күнн калына. Манаа улуспутугтан 999 эр
 киһи кыттыла, 500 дьахтар савалыт таппан
 киириитэ, сүүһүнэн киилээх
 чабырдахпыттар уонна хомусчултар аһаам
 ыһааһа кыттыһы ыһытаарга эйбээт этэр.
 Улахан үлээн кутуура үлүһиттэр уонна
 киилээх баһыһыаһа, олохтоохторо, тэри-
 тэтэр ыһтыһар. Ол курдук, Кыһылаа,
 Олоҕоо ыһааһар аһаамыт фестиваль
 чорутуһун үтүс талааннары булуу, аһал
 нүөмэрэри туруоруу ыһаахпыт
 аһыһыһыт уонна сабыһыһыт сиригэр-
 уомугар сүүн мистэни ыһыта кииһи
 үөрүр. Аһааһа сыһаага эрэ киирэн кыт-
 тыһы аһтыһар тутак, хас бириэни дьэ
 күрэн хайһаага эйбээт сиригэр таһа
 тигэн, быһаһаһаага бөгөмтөнөн, киибт
 ыһыһыттары көрсөн, аһаһан-сигээн, үлэ
 хамнас бүтүн улус олохтоохторун баһы-
 ын пашыйда дьэһэллэһэ улаханньык
 аһаһаһыт буһуу. Оһон Маһаһыла, 9
 нэһилээк оһоһаһаһыт кэһиһиһа
 «Сыһаһаһаһи сиригэр» олус бөрө
 оһонорһон, манаа дьон-сэргэ тоһуоруһа
 муһтан, хаарһаһага түһөр сир буһан,
 ыһааһа соһун, сана кэһүүнү биһэһэ.

- Ынхуахх ыалдыгтар кыинитэрэ хийдэрый?

– Кэргиннээк ыһахпыттар республикабыт саламтата уонна биллэн турар, саламай ыһахпыттар кэһинбит Ада Баһыһаһыт Е.А. Борисов кэлэн кыттыһыны ыһахтара, дыһно-сэргэс эрө көтөбүлүтүнү, үөрүүнү биһирэ. Ону кытта 26 улуустан делегациялар кэлэн ыһаһы көрөн, ыһахпыттыг кустурустарга кыттан бардылар. Маны тэти, орубуна бу күһүргэ Дьоксууһай куоракка Аан дойдуну норуоттарын эһиһин форумна ыһахпыттыгыта, ол делегацията барыта 63 кыһиттэн 44-дэ эһүк дыһно билгээс ыһахтыг буолан, дыһи-чаһыны саха норуота ыһах ыһахтыг, култуураһыт, үгэһин эт хараһыһан көрөн барыһтара, биһиги норуоттут эһиһи курудук шедевро инникитин аһа аһтанарыг көмөнөн буһар. Быйыл Россияга Литература сыһа биһигиһилиһитигин, Маһаһыһыт аһаһыггар Россия 12 бастыг сурууһаһыта кэлэн барыһа эһи эһиһи этэр. Оһон, биһиги ыһахпыттын республикабыт эрө дыһно буһаһаһа, бүтүн аан дойдуну таһыһаһах дыһно-сэргэс сыһаһа, сэргэһиһон барыһа улуустуу таһыһаһа эһиһи үгэһиһи курудук.

- Тоёус бэлэнхитга олгонхотугтары
туойгарыгсүүрэн сорууга тухла сыгарый?
- Бу тугуй олох эргэлтэн өйбөр баар этэ.
Дэон санага курдук ийилтэр, уруксу Олонхо

Ыйыкхартыгар олгонхоһуттар ыйыктыларын дьон-сэргэ толору истикбэт дьон. Ол ийик, түөлбө олгонхоһуттун толору хамсаһар сыһынан уонна 9 төмүрдөөх Чураччы буспарбытын өссө төгүлүн саяатан турар, 9 баһауһунна олгонхоһуттары туойтардыбыт. Салгыы улуус историятын кэспир элбэһиһигар туран, ыйыкхарттар билиһи улууслуг туһунан толору билиһ-көрөн бардылар. Бос ыйыһ 19 күн иккитиһэр олгонхоһуттар ыйыктыларын быһа биоринион «Айыыһ» СК биорбитыт олгонхо күрдүм улуу айыымыһын сана төкөлөгүт таһымыгар таһаарарбытыгар, эдэр истээнчигиһэр буларбытыгар ийикитин көмөнөн буһуу дьон саяаттан таһыбыта. Бу сана хамсаһымыһын республика саһантата олус сэргээтэ уонна ийикитин ыйыктылар Олгонхо ыйыкхартыгар туһаныаха сеһүн эттэ.

- Ватсан үйгүз динбинг, маньнаха
ньаахыгтын ыргыты сорохор аһара
токуруулах кулдук...

[illegible]

Ыйылах сабыштыгылар түмүк тый-
эторбор, бу сага-иго тарууылыгы берып-
этиг туробын. Билетинде хылыган эттеки иго
ыгыган югуу ырыгыгы. Аал Туук
Масыгыгылар дон бөзө тогуруган Эйфель
башыгылар курдук быыстаты бирерюк
сырыгыгылар, «Туок уралыгы» эмг бир
оюм, хартыгыга түгөн, сынныан, көзө

көстүүтэн дуоһуйдулар. Түмүтэр бу таргаммыт тыл-өс барыта сымыйа дигэн экибэр, Магаданы ааһыны толору олорор дуюм-сэргэм «оннуу» дигэн нийртгэрээк ханытын доросно, үөрүүтэн дуоһуйбутынын тыаһа, микэ тууган дигэн сыммай түгэнигэн буслар.

- Андрей Тимофеевич, улуус башлыгыга булган турал, бу ыһыаҕы ыһыаһа ордуқ тухсан дегүйар эгитһиний?

- Мин уруксу сыякка өр көмүз ас-үлөй эйгилер үлөсөн жолбитим. Ошон ыңкылыктары аныкты, ас аныкта-аркылаа ханчыга суук ыңкылыктарыар сүрүн болжолдубун ууран келим. Бу улакан түпүлүзө бир дагыны тастан агылыш кырбаса, үлө-хампас бөйбөлүл предпринимателербит, аныар

тэрийтэрийг ийнхэн сүүрүүлнэ. Ой эрчим толору туслах ажиланчлар, хорхуолалар түүнэри-күлүстэри алы бэс-панга зыглан, ыалдыгтар бары үерэ-көтө тархастлар. Үерэ билигтсөлнэ багарабыг

20-ы тыңылыма күйинсөк ыһытса уу да ас да кыһалыта турбата. Онон бу хайыскага түһүлсү-күнүстөри үлгүсөбүт дьонно, делегациялары аһалгыт, хоннорбут тэригэлэрсэ эмнэ туһунан мөстөйбүт.

-Түмүгэр уугуһунд охуутар-сэргэлтээр түгү элсэн эгэй?

- Бу улхан түгүлгэни үрдүк таһымна
ыһыһыбыт ситиһингэ — барыбыт кыйыһы
булар Саха норуота баян тухары, билин
ыһахыгыт уос номоһор кэпсээн буолан,
кэлүөтүгүн кэлүөтүгү ааг ааһтанын, история
юрдикс күүтүгү алгыһаах аһа хаалта. Хас
биирди киэри да дьаһыһан кэлгэһэлэ
улуһум дьомугар-сэргэтигэр улхан махтан
бын биллэрэбин. Инчэкигин маннаах
үлэстэһэлэниг-хамсааһаһыһына билин
улуус дьом, оһо үгүһү ситиһор кыаһаах
эбилит дьон саһаа бигэтик үөсүүр. Бар
дьоммор махтанан туран, дыһу, үгүөнү
бидэрэбин, ыһахыгыт сырдык алгыһа бары
быһаар тийгэһэни!

Кинстгэ Налука БОРИСОВА.

Чурагчидар Олонхо ыһыһын күрдүк улахан тэрбэһи кыйа тутан, тэрийэ, ыһыһыгарбытын түмүүрүкүтүбүтү, тэрүт үгэстүн оро тутарбыһынан, аһаһаах аһыһынан, ыһыһытүмэһыһынан күрүстэн аһарбытын.

Энэх нь тэрэгний түмсүүдээх булшны хайвны тугтубут, бэлэмтээх булшны снээрдибит. Олорон бийдрдсээр бэрээлэх болгурусна эгэ. Полиция устна ГИЙД үлэгэ олус тахилмээх булштуугтэрибэр хамгийнхайвастайн бэлэнигир. Бу улсхан тэрэгний хыгтайлалтайг бэрээлэн керүүтэ олхотлох обшестейнэй тэригтэ - Народнй дружина (ДНД) олус керээсээр гына үлэгтэгэ. Улуу полициянын огдөлгын

ДРУЖИННИКТАРГА МАХТАЛ

игачлыгынын солбуйгаччы Иннокентий Дмитриевич Свинобоев улуус баһылыктар пленировка инициаторун откорорумар, ДНД үлгүн тонобоккон түрөң үчүзүйүн сыышпашыбыта. Дружиналикер салайгаччылары Семен Иванович Никитин уонна Мария Михайловна Макарова ылыммыт дылашарыктар боронноохоник үлгүлүктүрүн аспына баһылыбыз. Ол курудук, тэрмизилерин 55 киши тахсан бу ыһыах кэмизер үлгүлүктүрө, борзосун көрбүтүрө, тоһоһунда көмө буолбуттара. Улуус баһылыга Андрей Тимофеевич Ноговицын эмио дьонуттан оһу аспы-

НА ИТУРАН, ЭПИСТАТЕК КОМБЕРЭ КОММУНИКАТИВНІЙ МЕНТАЛІТАЗ

Дойдубут үгү аяан аптарар ынакка борздордун боптуроша бир улукан сууналык. Ол чепкектэ суу соругу толоруута койгондонтон тэригилбит дружинниктар кырага суу кылатпак, ынакпак комта куу-комта буолбутара барыбын астынарар, кээн туттуу саваны саар. Ошон дружинник дломмүтүтүр максатын, үгүтү корон, сырлыты баңарабыт.

Афиноский ЗАХАРОВ

Indro Teko

САНА КИНИГЭЛЭР СҮРЭХТЭННИЛЭР

Олонхо ыһыадын чэрчигсийн, Чурагчылтан төрүттээх олонхоһуттарбытын уонна олонхону суруйан хаалтарбыт дьоммутун үйэлтэр сааа киинигэр сүрэхтэниитэрэ үөрүүтөх быһыыһа-майгыта ыһтылыһа. Ол курдук, уолсайа 15 сааа киингэ бэстэттээн табыста.

Улуу бейбигы А.Т. Ноговицын, улуу Мунайдын преселателэ Я.П. Оконешников улуу олонхогутарбыт айымнылар түмүлсөн, кинигэ бусан тахсарыгар көмөлөсүт уонна үбүстэби: улустарга уонна республикатаады тууаннаах тэрилтэлэр сайаанчыларыгар, үлөһүтэригэр истинник махсаннылар. Сага кинигэлэр ортолоругар норуот

искусствотын, культуранын юности билигчнэринг тууламмыг нуруутан ирэн ардыларынаага сана сагалшмыг бырайбаага "Раритеты Якутии Чуратчинский улус" дигэн альбом-көпүө бастагы кинигээн тахсан, улахан сыһыны былы ыла. Бу кинигэни СР культураны министриэстибэ, СР национальнаа художественнай музей уонна Чуратчин улуунун дьаһалтата үбүлүбүтэр. Улуусту албан аатын ааттатар маннык улахан кинигэ матырыйаалын хомуйууга үлэстэниг "Ай норуотнай студия салайааччыта Валентина Пивнигина: "Чуратчы улуунун сайдыыты фондатыгар улууслуг дьоно-сэргэни бүтүүн кылааччытын килэсрэммиг үйүтэр тухары историга хаалар дьону үлэни таһаардыбыт", - дигэн долгууан тура

бүлгийнхэнд.

Бу дүрө кун сана кинигээр тахсыларыгар көмөлөспүт дьон-Өлөкүлдөх Өлөкөй аатынан норуоттар добордошууларын кининин салайааччыг Я.В.Игнатьева, ону сэрэ СР художественнай музейин генеральной дирижктэро А.Л.Габашева, С.А. Новгородов аатынан "Бичик" юнигэ кыһатын салайааччыга А.В.Егоров, кытаабынай редактор В.Н.Луковцев, тыл үөрөктөөр, учуонай К.Д. Дьячковский о.д.а. күндү ыалдыгытарынан буолулар. "Айдарылыахтар" уонна "Талба таллааннар" дьон ивэи кинигэни таһаартарбыт СР култууратын туйгунагар М.А. Герасимовага "Национальнай кинигэ тахсылыгыгар кыһатын иһин" дьон "Бичик" кинигэ кыһатын урдүкү

нақарадига тугтарылына.

Улууспут хас бигдэи нэһилэктэриттэр устар ууну сомоһолуур уран тылаах улуу олонхотуттар үөскөөн-олорон аастыгытара биллэр. Онуоха Хайахсыл, Чааһар, Мулуһай Бахсы, Арыылаах нэһилэктэриттэн тахсыбыт олонхотуттар айымныылары уонна олонхону суруйбут дьон ааттарын үйэтигэр сана кинигэлэр тусга серия быһыытынан эмие бэчээттээн тахсыбыттар. Саха омук куллуурата, дуодобунна түмүлүбүт улуу айымныыбытын олонхобутун юлөр ыччаттарбытыгар төрдүгү сана тахсыбыт кинигэлэр үйэскөйдөбүннүүк буолуохтара. “Үс саха төрүөбэр үөрүүлээх күнүтэр, мин ыраам ылыаныа, мин аатым ааттаныа...” дьон улуу убайбыт Былатыан Ойуунускай элпит үйэскөс кэс тыллара бу быһастааҕа эмие сыһыаннаах курдуктар.

Анна ЗАХАРОВА

**ОЛОНХОЪ УТ БУОЛУУ АЙЫЛБАТТАН
АЙДАРЫЫ**

"Нохтолоох сүрхээн долгуйан, "Ноо" дэтэн чоргууян" олонхиюу толороочулар күрөхтэригэр улахан дүктүө, ымаака 46 олохтохтү, ол иһигэр 10 кэлэстивинан кытаанын, ону таһынан "Кыыс оҕо манна кытапкыктыы ыһааһың, уол оҕо манна туруйалыы туойдун" 160 оҕо туста түһүлэтээн, тоҕоруһа мустан, бастынан бастыг олохтохтү быһарыһар. Олонхиюу ааһыы иһэн күн устата олохһонһон спорон, устар ууну сомордолоон, олоҕо ураты эйгэлэп, аһаһах, дойду тул тусойдулар. Күрөхтэһин үгэнигэр, сыныһаһаҕ кэмнэр олонхиюу толорооччулары кытаа бэлээн, олоҕо ураты эйгэлээн кэстэһэннэрин, тоҕус томтордох. Чураһылаа ыһааһа түрүр ыһаах туһунан тус санааларын иһээн, иһэрвэһэ ыһааһа.

Дмитрий
Егорович
АРТЕМЬЕВ —
Росси, СР үгүйсх
арьяна, Мугудай
нэһилиэгин
Бочуоттаах
тэсэвчлэн:

– Тогус Олонхо
ынхаар охусхайн
энийг усаа олонхон
агуулагдсан гэдэг.
Бу тэрэнийг "Барт
Хара" олонхон
истээччилэргэ
тахаарыхтаахын.

Былар-бысырпытан олгох тутула биэр. Киһи ис хоһоно, тэр санапта, ойууларгыт геройдуга хас биһирдиги истэччи биһирэ олгоххугу тоторооччуттан улахан суолталаах. Өбүгэлэриг балачанга олорон, хас биһирдиги истэччилэригэр тотору тирдэллэрэ, 3 түүнүөх күн тохтоло суох аадаллара. Олгоххугу туста, ураты киһи буолар. Биһигин олгоххугу ааһар киһи суус элбэх. Манна таба талаан наада. Анардас баҕа эрэ өтүгүнөн буолбаса, дьонно-сэргэ тирдэ үөрэнискөө наада. Олгоххугу дьон, мин санаа-бар, айыллартан аһаммык ураты киһи буолуоктаах.

Мин бэйм 50-тан тахса дотууну көрөгдүм. Онно Сахам сирин ыһыһа туоһа да тэнтэстэт кэрэ, истин зыгэстэк. Төрөөбүт Чурапчым тогус томторутар ыһыһа турар. Олунно ыһыһа олус табыһыһа дии санааһым. Айыһабыл барасан кытта туран биригэ. Сүөрү-туому сөлкө тууһа, айыһабыл аһыһан, 9 ыһыһарыны кытта сибээстэк 5 томтороок Чурапчыга ыһыһыбыл ыһыах бу барыта улахан суоттаһах, мээһүзэ буолбатах. Бу чөһүрү бирикээһары аһыа көрүүбүн. Илүүһүлүн ыһыах ыһыһа сүдүрүгүр хыһыһары олоруктүрө буолар. Сылан айы чөһүрү аһаһан туруоруу суох буолуу эбит.

Уруг 7-с кыласка уюруга сыйдаш, Чуратчыга кыргыз "Король и королева" спектакли быга тарган туруорууга минигин король оюндулар. Сыймыгт борууугун хаанын палатан корона оюндуларга. Ону хою кибигт дыммюр король булукуктагытын кыбыстан кептебегилгич, коронабы кистен керлербелгун. Ону сарсынылар ооннуу сыйдырбытын, "Сага оюк" хааныаа хаартыаага түтөрө таащырбытарын керен дымум сахтуттар этэ. Оон аа бастагы "Сага оюк" хааныаа тахсыбылтын стус кундугу саныбын. Атын араас дойдуларга сырыттарын да теребугт Мугушайбар катэ турабын. Дойдум дыснутар мадашбын жордигм этэ. Олус үлгөй ынаагы теребегилткытылар. Бары түмсөн, сайдым ологу уланкан, ессөдү үгө-сайды тураргытылар.

Саргылана
Семеновна
СЛЕПЦОВА, Уолу
Дьаһны. Кутуура
дьаһны дьирэктэрэ:
– Бүтүһү курдас
Эһэм Хаһаах
Хабырыла - ГИ.
Слепцов уруг сурууа
тиһэн хаалыарбыт
"Күн Эрлэһэ
Буһаһыар" олгонхону
ситэрэн аҕалым.
Барыта сурутуһан 120
страница булар.
Эһэм Сийэй Таллах

Көбөрүлүү кытылышада, кыян үлүс сикте булалабын. Бэйэм уруу-уруктуттан хохосон да суурайбатах, сыныша да олонхо ааклаптах кижибин. Бэйэм санаа гына оностон бу олонхого ситерикпин, суруаа тилем кынигэ тааарыктын багара сыдыбылым. Огу дыкты кэйим бу көмүргэ кууан, үөлөткөн эпитерен, түүнүн эпиттөн эпти тахсаң, бу олонхону бүтөрөн, дьон дүүлүтөр тааардым. Эниел Үөлө Дьааныга 10-с үбүлүйдүрэх Олонхо гылабын көрсө бөлмөнөним булар. Бу олонхобор Дьааны норуотун ырышын мапылгара, кезилекезэр туйууларын араастары кийдирир. Түөлбөткөн олонхо араастарыттан Дьунаа олонхолун көрлөрдүм. Эгээм көпсөнөнттэн истибилпин ситерэн, көрөйүн толорон ааклаппыттан кыян туттабын. Тэрөөнн олус бөргөсөйдик ааста дьон бөлөгөн эпиткпи багарабын.

Лия Гаврильева,
Пам. 9 с кълмас:

— Мин бүгүнгү күрөксө музыкалынай оскула фольклорга уһуулаачыта Е.К. Иванова уоросунт "Кылыс Дөбилийэ" олонхотун толоробун. Бэйэм 4-с кылаастан олонхону үлүһүйөн ааарбын. Бастакы улахан ситилим Е.В. Соколова көрүнигэр ыһыллыбыт олонхо ааарытын күрөбэр "Уһуор олонхотун" аһааг кыйылыаага бус тоһуктарын түргэнник үр Саракына Кууэник аһа толоруктаабын. Кили истэгэчигэ тириэр да эб Иванова бу олонхону ба тириэр. Мин бэйэм эмгэ уратылык ааарга кыһа уустук Ис дуһааһын уһууһааһы, өйдөнүлүү

Оюлгоо ийлаар бастай сэлдээм, сүрхэжнэм
булар. Ийнхүү айлалтын олус санзоро көрдүм. Барыг
ийнхэн кыраһабай көрө көстүү умнулубат дыкты түтүнээр
балзгырга.

Нарына БУРЦЕВА

ОЛОНХОҮТТАРЫ
ҮЙЭТИТЭР
БЫЫСТАПКАБА

Биийн улууслут нэвчлэктэргээр 19-с үйэ икөөс анарыгар уонна 20-с үйэ 60-с сыларыгар дьүри 239 олонхоһут олон, ылаан-туойан ааспыт биһэр. Бу быыстапкада И.С. Пинигин Чурапчыттан төрүттээх уруксу кэмөөһи олонхоһуттары уонна олонхоһу чинчийсччиллэр ону сэргэ, күн бүтүн биийи ортобуһтар ылаан-туойа сыдыар олонхоһуттарыг мөссүөннөрүн хоһустада түһөрөн үйүтүлүт. Ол курдук, Боотуруускай улуһун олонхоһуттарын түмүт, олонхоһу үйүтүлүнүгэ далаһылаах үтөһи тэрийбит улуу суруйааччыбыт П.А. Ойууускайтын саҕалаан, М.Ф. Догордуурап, В.С. Яковлев-Эрилик-Эристян, И.Г. Тимофеев-Теглюков, биһинни олонхоһуттарыг Н.П. Таросов (Хомосор), эдэйдийдиг-Балас-Настя Алексеева уонна Сайаана Попова (Чакыр) олоһо мөһүүрүтэрин көрөөсхө сөп. Кини манна 15 үтөгэ турар Отгон Г.Г. Туранпасов барыта 32 олонхоһутлут уонна олонхоһу чинчийбит дьоммут сырдык мөссүөннөрүн үйүтүлүт. Ааптар билиһиннэрбитигээн, былыргы дьон хаартыскаларын көрдөөһүн уонна кыра юмэйиэтэх уруксу хаартыскалары улаатыннарылы саамай уустук үтэ эбит. Холбур, улуу олонхоһутлут Я.А. Титов-Дьулой Бүксөн уобараһын историкны хасыһаан, итинэн Дьулой Бүксөн кытта алтыспыт дьон көпсөзобиттэргээр олоһуран уруһуйдаабыт. Онуоха ааспыт үйэ 60-с сыларыгар түтүрүлүбүт хаартыскада киниэхэ майгытыннар чутас аймага юһи мөссүөнүгэ улаханнык көмөлөспүт.

Бу үөрүүстөх дыһалта Чурашмытан төрүттөх улуу спортхоһуларбыт аартарын үйөтүлүн; үүгөр көпчүөгүз тюрдубит худуоһунууктарбытыгар И.С.Тинивиниз уонна П.Г. Туранпаева улуустаагы культуура управленниетин иккалыга Н.В. Максимов, улуус баһылыга А.Т. Ноговицын аһабыт ээрэ суруктарынтуттарат. Ыһыак күнүрүн устата көрдөрүүтү түбүт быһыстапыны үгүс баһдыт сыһдайт, сэнээр көрө.

A. ZAKHAROVA

Тыя хаһаайыстыбата

ИРЕН ПОНОМАРЕВ.

«Дорожные» ХЭГ пресс-книга.

